

บทบาททางการเมืองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจซื้อเครื่องบิน เอพ-16

เป็นที่ยอมรับว่าในสังคมไทยนั้น บทบาททางการเมืองเป็นบทบาทที่สำคัญมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันประเทศและความมั่นคงภายในประเทศ ซึ่งรวมถึงความมั่นคงทางการเมืองด้วย และจากบทบาทนี้ จึงทำให้ทหารมีความสำคัญต่อการปกครองของไทยมาก อย่างไรก็ตาม ระบบการเมือง การปกครองของไทยในช่วงทศวรรษที่ 1970-1980 ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ บทบาทของทหารในเมืองไทยเริ่มลดลง และบทบาททางการเมืองเริ่มกระจายสู่หน่วยงานด้านอื่น ๆ เช่น พรรคการเมือง และรัฐสภามากขึ้น สังคมไทยมีความเป็นพหุนิยมและมีความสำนึกทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้นำทาง เศรษฐกิจ และการเงินได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมและการเมืองภายในประเทศ บุคคลเหล่านี้เริ่มได้รับการยอมรับในอำนาจและผลประโยชน์ ซึ่งสามารถเห็นได้ชัด คือ ได้จัดตั้งเป็นพรรคการเมือง หรือเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมืองมีอำนาจและผลประโยชน์ เฉพาะของตนซึ่งมีสถาบันรับรอง แนวโน้มอันนี้ได้เปลี่ยนการเมืองไทยจากที่เคยให้ความสำคัญแต่เฉพาะผลประโยชน์ และความต้องการของข้าราชการและทหารไปสู่หน่วยอื่น ๆ เช่น หน่วยงานที่ไม่ใช่ราชการและหน่วยงานของเอกชน¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Suchit Bunbongkarn and Sukhumbhand Paribatra, "Thai Politics and Foreign Policy in 1980 : Plus Ca Change, Plus C'est la Meme Chose," in Karl D. Jackson, Sukhumbhand Paribatra, and J. Svedjati Djiwandono, (ed), ASEAN in Regional and Global Context. Institute of East Asian Studies, University of California, 1986, p. 52.

เหตุการณ์เมื่อ 14 ตุลาคม 1973 (2516) มีผลทำให้ จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีบางคนต้องลาออกจากตำแหน่งการเมือง และเดินทางออกนอกประเทศ ในช่วงนี้สังคมมีลักษณะของความหลากหลาย กล่าวคือ กลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น กลุ่มกรรมกร ช่างนา รวมทั้งพระสงฆ์ มีการตื่นตัวและพยายามเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ในขณะที่เดียวกันบทบาทของฝ่ายทหารเริ่มลดลง ลัทธิสังคมนิยมได้ขยายตัวเข้าไปในกลุ่มนิสิตนักศึกษา และได้มีความพยายามที่จะให้ลัทธินี้ได้รับความนิยมในหมู่ชาวนาและกรรมกรมากขึ้น มีการโจมตีในเรื่องการปกครองแบบเผด็จการทหาร การคอร์รัปชันของผู้นำทหาร การปฏิบัติการของกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน การยินยอมให้สหรัฐตั้งฐานทัพในประเทศ เป็นต้น การโจมตีเช่นนี้ฝ่ายทหารถือว่าเป็นการละเมิดอธิปไตย โดยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการวางนโยบาย และการปฏิบัติการของทหารในการป้องกันประเทศและการรักษาความมั่นคงภายใน การขยายตัวของลัทธิก้าวหน้าเช่นนี้ ทำให้เกิดการหวั่นเกรงในหมู่นักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม นายธนาคาร และนายทหารทั้งหลายในเรื่องภัยของคอมมิวนิสต์ ประกอบกับคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในอินโดจีน ความหวั่นเกรงภัยคอมมิวนิสต์จึงมีมากขึ้น ฝ่ายทหารมีความรู้สึกว่าการตื่นตัวทางการเมืองในลักษณะนี้ เช่น การเดินขบวน การประท้วง การนัดหยุดงาน ของบรรดากรรมกรและชาวนา เป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศและผลประโยชน์ของกลุ่มทหารโดยรวม²

ในช่วงนี้บรรดาพรรคการเมืองที่ดั่งขึ้นใหม่ได้รับความร่วมมือจากนักธุรกิจ นายธนาคาร และบุคคลในหน่วยงานอื่น ๆ เช่น พรรคกิจสังคม ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พรรคพลังใหม่ของนายแพทย์กระแสรู้ ช่นะวงศ์ ผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ จากผลงานพัฒนาสาธารณสุขชนบท พรรคไท โดยนายพงศ์เพ็ญ ศกุนตาทักษ์ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนายสมบัติ ธีระธัญญวงศ์ อดีตเลขาธิการศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย พรรคสังคมนิยม ซึ่งมีสมาชิกสำคัญ ๆ เช่น ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน

² สุจิต บุญบงการ, "การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย", ในกมลลา สุขพานิช และ วุฒิชัย มูลศิลป์ (บรรณาธิการ), ทหารกับการเมือง : วิเคราะห์เปรียบเทียบ, เอกสารวิชาการของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2526, หน้า 241.

อาจารย์และนักวิชาการผู้มีชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และยังได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักศึกษา และอาจารย์มหาวิทยาลัยบางกลุ่มด้วย เป็นต้น³

ตลอดปี 1974 ประเทศไทยต้องประสบกับความเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ในหลายรูปแบบ เช่น การเรียกร้องสิทธิสตรี นักศึกษา กรรมกร กลุ่มชาวนา ซึ่งได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เป็นครั้งแรกในเดือนมีนาคม 1974 เพื่อประท้วงให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาราคาข้าวตกต่ำครั้งใหญ่ของชาวนา รวมทั้งกลุ่มก่อการร้ายคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยซึ่งต่อต้านรัฐบาลด้วยวิธีการรุนแรง เป็นต้น⁴

เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของสังคมไทยได้ก้าวไปสู่อีกระดับหนึ่ง ซึ่งทำให้กลุ่มการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่สามารถผูกขาดอำนาจไว้ได้อีกต่อไป และพลังทางการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ มีความต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของรัฐเท่าที่ทำได้ด้วย ตลอดระยะเวลา 3 ปี หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 1973 มีการประท้วง 1,337 ครั้ง เดินขบวน 322 ครั้ง มีการลอบสังหารนักการเมืองและผู้นำชาวนา นักศึกษาหัวก้าวหน้ามีความรู้สึกว่า ตนมีความจำเป็นที่จะต้องมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้ดีขึ้น บรรยากาศทางการเมืองไทยในขณะนั้นจึงมีความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน และไม่มีเสถียรภาพ⁵ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ และรัฐบาลก็มีอายุเพียง 1 ปี 5 เดือนเท่านั้น เมื่อคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดยการนำของ พล.ร.อ.สังัด ชล่ออยู่ ตัดสินใจระงับความวุ่นวายหลากหลายทางการเมืองด้วยวิธีการทางรัฐประหาร ในเดือนตุลาคม 1976 (พ.ศ. 2519) มีรัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ทำหน้าที่บริหารประเทศแทน การเมืองไทยในยุคนี้มีลักษณะอำนาจนิยม กล่าวคือ เสรีภาพทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ถูกจำกัดลง รัฐบาลมีความเป็นอนุรักษนิยมมาก ซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเป็นเอกภาพของชาติ และยังมีภารกิจที่ว่าเป็น

³ เจฟฟรีย์ เรช, "วัฏจักรการเมืองไทย....," หน้า 22-23.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

⁵ Chai-Anan Samudavanija, Suchit Bunbongkarn, "Thailand Military-Civilian Relations in Southeast Asia, (New York :Oxford University Press, 1985), p. 89.

รัฐบาลชุดที่ก่อกำเนิดสภาพแรงงาน นักหนังสือพิมพ์ และนักศึกษา ในที่สุดได้มีการยึดอำนาจปกครองอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเดือนตุลาคม 1977 (พ.ศ. 2520) โดยการนำของ พล.ร.อ.สังัด ชล่ออยู่ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีต่อไป นักวิเคราะห์ทางการเมืองกล่าวว่า สาเหตุที่สำคัญนอกจากการที่การเมืองมีลักษณะเผด็จการและไม่เป็นประชาธิปไตยมากเท่าที่ควรแล้ว สาเหตุการหารัฐประหารก็คือ การที่รัฐบาลนายธานินทร์ฯ มีความยึดมั่นในอุดมคติและ เคร่งครัดต่อกฎระเบียบและข้อบังคับค่อนข้างสูง และพยายามที่จะเป็นอิสระจากการควบคุมของผู้นำทางทหารโดยดำเนินนโยบายขัดแย้งกับเป้าหมายของผู้นำทางทหารบางคน และในสายตาของผู้นำทางทหาร มีการกล่าวว่า รัฐบาลของนายธานินทร์ ภัยวิเชียร ใช้ความรุนแรงเข้าข่มขู่กลุ่มบุคคลที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามมากเกินไป⁶ การสิ้นสุดของรัฐบาล พล.อ.เกรียงศักดิ์ ฯ โดยการลาออกของนายกรัฐมนตรี ในเดือนกุมภาพันธ์ 1980 (พ.ศ. 2523) มีเหตุมาจากความวุ่นวายระหว่าง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มีการเคลื่อนไหวภายในหมู่ทหารระดับสูงที่ต่อต้านรัฐบาลที่สำคัญที่สุดคือ นักวิจารณ์ทางการเมืองเชื่อว่าการลาออกของ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เกิดขึ้นเนื่องจากฐานสัมพันธ์ในกองทัพของตนเสื่อมลง หรือกล่าวได้ว่า เกิดจากแรงกดดันของนายทหารระดับผู้บังคับการกรม⁷

เมื่อ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ มีนาคม 1980 (พ.ศ. 2523) และจัดตั้งรัฐบาลต่อมานั้น รัฐบาลชุดนี้นับได้ว่าเป็นชุดที่มีฐานกว้างที่สุดเท่าที่เคยจัดตั้งโดยทหาร กองทัพในยุคนั้นเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของหน่วยอื่น ๆ มากขึ้น และตระหนักว่าเสถียรภาพของรัฐบาลจะต้องได้รับความร่วมมือ การประสานประโยชน์ของฝ่ายข้าราชการทหาร พลเรือน เอกชน นักธุรกิจ และผู้นำทางเศรษฐกิจประกอบกัน จึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ มีการจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคการเมืองสำคัญ ๆ เช่น พรรคประชาธิปัตย์ กิจสังคม และชาติไทย ทำให้

⁶ Ibid., pp. 36-41.

⁷ Suchit Bunbongkarn, *The Military in Thai Politics 1981-1986*, (Institute of Southeast Asian Studies, 1987), p. 13.

พล.อ.เปรม ฯ มีเสียงสนับสนุนเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในสภาล่าง คือ 180 เสียง จาก 301 คน คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยพลเรือนเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นตำแหน่งที่เกี่ยวกับการป้องกันประเทศ และความมั่นคงแห่งชาติโดยตรง นอกจากนี้จะได้รับการสนับสนุนจากบุคคลชั้นนำในหน่วยงานเศรษฐกิจและการธนาคาร นักการเมืองระดับแนวหน้าแล้ว พล.อ.เปรม ฯ ยังได้รับการสนับสนุนจากกองทัพบก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากนายทหารระดับนายพันที่เรียกตัวเองว่า "ยังเติร์ก" ซึ่งมีความเชื่อมั่นในความซื่อสัตย์ของ พล.อ.เปรม ฯ^๘ แต่ต่อมาในปี 1981 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกแยกในรัฐบาลของ พล.อ.เปรม ฯ และในวงการกองทัพด้วย นั่นคือ ความพยายามของกลุ่มทหารที่เรียกว่า "ยังเติร์ก" ที่จะกระทำรัฐประหาร กองทัพเริ่มแสดงท่าทีไม่พร้อมที่จะยอมรับให้รัฐบาลมาจากพลเรือนทั้งหมด และไม่ต้องการให้ฝ่ายพลเรือนเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการเมืองมากนัก ทหารหนุ่มยังเติร์กได้เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรี สับเปลี่ยน โยกย้ายรัฐมนตรีบางคนในคณะรัฐบาล ซึ่ง พล.อ. เปรม ฯ ไม่สามารถยอมรับข้อเสนอนี้ได้ กลุ่มทหารเหล่านี้จึงคิดทำการปฏิวัติ โดยขอให้ พล.อ.เปรม ฯ เป็นหัวหน้าคณะ แต่ไม่ได้รับความร่วมมือ นายทหารที่มีบทบาทสำคัญขึ้นมาอีกคนหนึ่ง เนื่องจากเหตุการณ์คือ พล.ต.อาทิตย์ กำลังเอก (ยศขณะนั้น) ได้แสดงท่าทีและดำเนินการขัดขวางการกระทำของฝ่ายปฏิวัติร่วมกับทหารฝ่ายอื่น ทำให้ฝ่ายรัฐบาลสามารถรักษาสถานการณ์ไว้ได้ หลังเหตุการณ์เดือนเมษายนนั้น พล.ต.อาทิตย์ กำลังเอก อยู่ในฐานะที่ดีมากในกองทัพบก เป็นที่ยอมรับและเข้าใจกันว่าจะเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งทางทหาร คือ ผู้บัญชาการทหารบกต่อจาก พล.อ.เปรม ฯ รวมถึงบทบาททางการเมืองด้วย พล.ต.อาทิตย์ ยังได้กลายเป็นตัวแทนของผู้นำทางทหารที่แตกต่างออกไป คือ มีลักษณะของความเข้มแข็ง อดทน เด็ดขาด มีความเป็นผู้นำสูง มีลักษณะทหาร ซึ่งเป็นที่ต้องการของกองทัพในยุคนั้น^๙

^๘ ลาร์ลี เอ.นิคซ์, และ นิยม รัฐมฤต. "ประเทศไทยใน ค.ศ. 1980 : การเผชิญหน้ากับเวียดนาม" ใน สุกิจ เจริญรัตนกุล บรรณาธิการ, วัฏจักรการเมืองไทย : เลือกตั้ง - รัฐประหาร (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2529), หน้า 65-66.

^๙ Bunbongkarn, The Military in....., p. 18.

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การเมืองไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือ มีความเป็นพหุนิยมมากขึ้น กองทัพเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของตน และหน่วยงานอื่นมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เกิดความแตกแยกขึ้นในกองทัพด้วย จากลักษณะที่บทบาททางทหารมีอยู่มากที่สุด และจำกัดอยู่แต่เพียงสถาบันเดียว ไปสู่สภาพทางการเมืองที่สถาบันอื่น เช่น ข้าราชการพลเรือน นักธุรกิจการธนาคาร และผู้นำหน่วยทางสังคมอื่น ๆ เข้ามามีบทบาททางการเมือง เข้ามาร่วมเป็นรัฐบาลเอง กลุ่มทหารไม่ได้เป็นผู้มีอำนาจเบ็ดเสร็จอีกต่อไป แต่ระบบพรรคการเมือง ระบบรัฐสภา และการเลือกตั้ง เพื่อสรรหาผู้แทนมาเป็นรัฐบาลนั้นได้มีความสำคัญมากขึ้น และพยายามจัดให้มีขึ้นทุกครั้งในการจัดตั้งรัฐบาล แม้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลโดยการปฏิวัติการปฏิรูปก็ตาม คณะทหารได้ค่อย ๆ ปล่อยอำนาจทีละน้อย และให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มอื่น ๆ มากขึ้น จะเห็นได้ว่าผู้นำทางทหารได้พยายามที่จะส่งเสริมการเป็นประชาธิปไตยมากกว่า ยุคสมัยที่ผ่านมา การจัดตั้งรัฐบาลมีการประสานประโยชน์ของพรรคการเมืองต่าง ๆ กระจายผลประโยชน์ไปสู่พรรคการเมืองเหล่านั้นอย่างเท่า ๆ กัน พรรคการเมืองต่าง ๆ จะยอมเป็นฐานอำนาจทางการเมืองให้กับผู้มีบารมีมากพอจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และสามารถประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มหรือพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้ พรรคการเมืองใหญ่ที่สำคัญได้รับการจัดสรรให้ดำรงตำแหน่งในกระทรวงสำคัญ เพื่อสร้างอำนาจบารมีให้เกิดกับพรรคตน ยกเว้น กระทรวงที่เกี่ยวกับความมั่นคง และการป้องกันประเทศ ยังจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่นักนำทหารเท่านั้น จะเห็นได้ว่าระบบรัฐสภามีความมั่นคงขึ้นกว่าเดิม การปฏิบัติทำได้ยาก เพราะอำนาจทางการเมืองมีการกระจาย ไม่จำกัดอยู่เฉพาะแต่ทหารเท่านั้น

ในสังคมไทยปัจจุบันแม้ว่าบทบาทของทหารในการเมืองไทยจะลดลง ต้องจัดแบ่งสรรอำนาจไปสู่ฝ่ายพลเรือน และหน่วยงานเอกชนมากขึ้นตั้งแต่พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อต้นทศวรรษที่ 1980 (มีนาคม 1980) ก็ตาม แต่อำนาจทางทหารที่ลดลงนี้ ก็ยังถือได้ว่ามีอยู่มากที่สุดในสังคมไทย¹⁰ และกำลังดำเนินต่อไป

¹⁰ กนก วงษ์ตระหง่าน การเมืองในระบบประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 190.

เป็นอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ กองทัพยังคงมีบทบาทสำคัญทางการเมือง และในกระบวนการการตัดสินใจในนโยบายที่สำคัญ โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ การเมืองภายในประเทศ และความสัมพันธ์ทางทหารของไทยกับมหาอำนาจและประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมีผลกระทบไปถึงระดับนโยบายต่างประเทศของไทยด้วย ทหารมักจะทำให้เหตุผลว่าตนจะต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางการเมือง แม้ว่า จะไม่ใช่สิ่งที่ตนต้องการ แต่ทั้งนี้ก็เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองและความมั่นคงของประเทศ เป็นหลัก¹¹

ในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ทหารไทยยังคงได้รับการศึกษาและการหล่อหลอม จากสถาบันการศึกษาของตนเอง ให้มีความเชื่อมั่นว่า ความมั่นคงแห่งชาติเป็นค่านิยมสูงสุด ที่จะต้องยึดมั่น และความมั่นคงแห่งชาติมักจะเป็นเหตุผลที่นำมาอ้างถึงเสมอ เมื่อทหารต้องการจะเข้าไปมีบทบาทและแทรกแซงทางการเมือง แต่ความชอบธรรมในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารนั้น มักไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องนัก ถึงแม้ผู้นำทางทหารจะมีความเชื่อในหลักการว่า การแทรกแซงทางการเมืองของฝ่ายตนนั้นก็เพื่อจะยุติความวุ่นวาย และความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ลง เมื่อบ้านเมืองสงบเรียบร้อยแล้ว ทหารก็จะคืนอำนาจทางการเมืองไปสู่พลเรือนเอง อย่างไรก็ตามทหารไทยยังคงมีความคิดเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยว่า ระบบการปกครองประเทศและการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยวิธีการเลือกตั้ง ไม่ใช่วิถีแห่งประชาธิปไตยที่ถูกต้องเสมอไป ทั้งนี้ได้ให้เหตุผลว่า เพราะการเลือกตั้งไม่ได้นำมาซึ่งบุคคลผู้มีความสามารถ มีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์เข้าสู่สภานิติบัญญัติได้¹²

ทหารไทยมีความคิดอยู่เสมอว่าบทบาทของตนในสังคมเป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่ต่อไปอย่างถาวร ทรราชใดที่ "เสถียรภาพ" ของประเทศเป็นรากฐานของสิ่งที่เรียกว่า "ความมั่นคงของชาติ" โดยไม่มีความแตกต่างอะไรในความหมายระหว่างความมั่นคงภายในประเทศ (internal security) และเสถียรภาพทางการเมือง (political stability) หรือไม่มีความแตกต่างกันระหว่างบทบาทของตนในการรักษาความมั่นคงภายในประเทศและ

¹¹Bunbongkarn, *The Correlation between...*, p. 5.

¹²Bunbongkarn and Paribatra. *ASEAN in Regional...*, p. 57.

บทบาทของตนในการรักษาไว้เสถียรภาพและความมั่นคงของระบบการเมือง และนี่คือเหตุผลที่ว่า การเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับในทางการเมืองของทหาร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและชอบธรรม นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ทหารไทยมีความคิดว่าตนมีบทบาท 2 อย่างอยู่ในตัวพร้อม ๆ กัน คือ การมีบทบาทในฐานะผู้นำทางการเมืองและผู้ยับยั้งความวุ่นวายทางการเมืองด้วย (political coercion and deterrence)¹³

ภาระหน้าที่และบทบาทโดยตรงของสถาบันทหาร คือ การป้องกันประเทศซึ่งได้ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดมาก ในขณะนี้เนื่องจากภัยคุกคามจากภายนอก "กรณีเวียดนาม" สร้างบทบาทและอำนาจให้ฝ่ายทหารมากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าว โดยเฉพาะจากปี 1978-1979 ยังมีส่วนทำให้กองทัพได้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความมั่นคงในตัวเองกลับคืนมา มีการประสานกันอย่างดีระหว่างนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงภายในและภายนอก เพื่อแก้ไขภัยจากการรุกรานของเวียดนามซึ่งปฏิบัติการทางทหารตามแนวชายแดนไทย และผลักดันผู้อพยพเข้ามาในเขตแดนไทยด้วย¹⁴

ระบบการเมืองไทยในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนมากในช่วงทศวรรษที่ 1980 คือ การที่ระบบรัฐสภาดำรงอยู่ได้ในระยะเวลาที่ยาวนานและมีเสถียรภาพมากกว่าเดิม สถาบันทหารต้องแบ่งสรรอำนาจไปให้กับสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ ที่เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เช่น หน่วยงานของพลเรือน หน่วยงานที่ไม่ใช่ระบบราชการ หน่วยงานเอกชนและหน่วยด้านธุรกิจ

การปฏิวัติทหารไทยในปัจจุบันทำได้ยากมากขึ้น จะเห็นว่าการปฏิวัติที่ประสบความสำเร็จครั้งสุดท้าย ก็คือ เมื่อ 20 ตุลาคม 1977 ผู้ก่อการคือ พล.ร.อ.สังัด ชลลอมอยู่ โดยอ้างสาเหตุจากเรื่องการแตกความสามัคคีในหมู่ข้าราชการและประชาชน และการพัฒนาของประชาธิปไตยที่รัฐบาลกำหนดไว้ 12 ปีนั้นยาวนานเกินไป อีกประการหนึ่งในปัจจุบันนี้เป็นไปได้ว่า เพราะกองทัพเริ่มไม่มีเอกภาพ มีความแตกแยกมากขึ้น ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาไม่มีนายทหารที่มีอำนาจเด่นชัดขึ้นมาในกองทัพอย่างที่เคยมี ในระยะหลังมานี้ระบบรัฐสภามีความมั่นคงมากขึ้น เห็นได้จากการเลือกตั้งเพื่อสรรหาผู้แทนราษฎร แต่สิ่ง

¹³Bunbongkarn and Pariabatra. *Asean in Regional...*, p. 56.

¹⁴Ibid., p. 64.

เหล่านี้ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิเคราะห์ทางการเมืองว่า การพัฒนาในลักษณะนี้ไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานใด ๆ และกลุ่มทหารก็ยังคงความเป็นกลุ่มการเมืองที่สำคัญที่สุดในประเทศอยู่ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคง เพียงแต่การเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองขององค์กรนอกกระบวนการ ก็ไม่ใช่สิ่งที่น่าละเลย¹⁵

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สังคมและการเมืองไทยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีสิ่งสำคัญ ๆ เกิดขึ้นมากแต่ทหารยังคงเป็นกลุ่มการเมืองที่มีอำนาจมากที่สุดโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ ซึ่งกินความหมายกว้างตามที่ฝ่ายทหารได้ตีความเอาไว้ และในปัจจุบันนี้ บทบาทของกองทัพในกิจการที่เกี่ยวกับความมั่นคงและการป้องกันประเทศจากภัยคุกคามทางทหารจากภายนอก สามารถเห็นได้ในกรณี "บ้านร่มเกล้า" ที่ทหารได้รับการมองว่ามีบทบาทสำคัญมากไม่ว่าจะเป็นการรบโดยการปฏิบัติการทางทหาร หรือการมีส่วนร่วมในการเจรจาทางการเมืองก็ตาม กองทัพยังคงมีอิทธิพล และขณะนี้อยู่ในกระบวนการที่จะเสริมสร้างอิทธิพลของตนในระบบการเมืองขึ้นมาอีกครั้ง ทหารพยายามที่จะสร้างความซบเซาในชนบท และการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการหาเสียงสนับสนุนจากประชาชน ภัยจากเวียดนามซึ่งถือเป็นภัยที่เด่นชัดและเป็นอันตรายอยู่ในปัจจุบันนี้ มีส่วนให้บทบาทของข้าราชการโดยทั่วไป และบทบาทของทหารซึ่งมีหน้าที่ต่อเรื่องนี้โดยตรงมีเพิ่มมากขึ้นในการเมืองไทย

กลุ่มทหารที่มีอำนาจหลัง เมษายน 1981 (2524)

ภายหลังจากที่ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อจาก พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เมื่อเดือน มีนาคม 1980 แล้วนั้น ในปีต่อมา ได้เกิดการทำพายุอำนาจขึ้น กล่าวคือมีการพยายามก่อรัฐประหารขึ้นในเดือนเมษายนแต่ไม่สำเร็จ โดยผู้ก่อการได้ให้เหตุผลว่า ในขณะนั้นบ้านเมืองเสื่อมโทรม ฐานะทางเศรษฐกิจ และภาวะทางสังคมตกต่ำลง รัฐบาลมีความอ่อนแอ ไร้สมรรถภาพ ผู้แทนราษฎรเกิดความแตกแยก

¹⁵ Bunbongkarn, The Correlation between....., p. 1.

เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และมีการทุจริตในระบบราชการอย่างกว้างขวาง จากสถานการณ์พยายามก่อรัฐประหาร 1 - 3 เมษายน 1981 ครั้งนี้ทำให้บทบาททางการเมือง ของ พล.ต.อาทิตย์ กำลังเอก (ยศขณะนั้น) มีมากขึ้นเนื่องจากเป็นบุคคลสำคัญที่เข้ามายุติ เหตุการณ์ลง และให้ความช่วยเหลือสนับสนุน พล.อ.เปรม ฯ ตลอดจน รวมทั้งการที่ พล.ต.อาทิตย์ฯ เคยเป็นผู้นำในการขอต่ออายุตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของ พล.อ. เปรม อลกไปอีก 1 ปี เมื่อเดือน กันยายน 1980 ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางทหารทั้ง 2 มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น บทบาททางการเมืองของ พล.ต.อาทิตย์ฯ ได้เกิดขึ้นอย่างกว้าง ขวาง และอย่างรวดเร็วมาก คำร้องยศและตำแหน่งทางทหารถึงขั้นสูงสุด ถือเป็นยุค เรื่อง อำนาจ และมีบทบาทในทุกวงการทั้งในกองทัพเอง ในฐานะผู้บัญชาการทหารบกและผู้ บัญชาการทหารสูงสุด (1981-1985) ผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนคร และในวงการ การเมือง เป็นผู้ที่ถูกพูดถึงในแง่ของการพยายามสร้างอำนาจทางการเมืองจากฐานทางการ ทหารมากที่สุด รวมทั้งถูกมองว่าจะเป็นทายาททางการเมืองคนต่อไปของ พล.อ. เปรม ฯ ในยุคนั้น

หลังเหตุการณ์กบฏในเดือน เมษายน 1981 พล.ต.อาทิตย์ฯ ได้เป็นตัวแทนของ ผู้นำทหารที่แตกต่างออกไป คือมีลักษณะของความเข้มแข็ง และเด็ดขาด มีความเป็นผู้นำสูง ลักษณะทหารที่ต้องการอย่างมากของกองทัพบกในยุคนั้น¹⁶

พล.ต.อาทิตย์ กำลังเอก ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะผู้นำทางทหารต่อนายทหาร ในกองทัพและประชาชนทั่วไป โดยการต่อต้านการกระทำของกลุ่ม "ยังเติร์ก" อย่างชัดเจน ในขณะที่ทหารบางกลุ่มมิได้แสดง เจตนาอย่างเต็มที่และทหารบางกลุ่มได้เข้าร่วมกับฝ่ายกบฏ ก่อนที่จะถอนตัวมาอยู่ฝ่ายรัฐบาล รัฐบาลได้ตั้งกองบัญชาการต่อต้านฝ่ายกบฏที่จังหวัดนคร- ราชสีมา ซึ่งเป็นที่ตั้งของกองทัพภาคที่ 2 มี พล.ต.อาทิตย์ กำลังเอก เป็นรองแม่ทัพใน ขณะนั้น ทำให้สามารถที่จะดำเนินการต่อต้านฝ่ายกบฏได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับในการ แก้อิเหตุการณ์ครั้งนี้ กองทัพอากาศได้ให้การสนับสนุนรัฐบาลอย่างมาก เนื่องจากจังหวัด นครราชสีมาเป็นที่ตั้งของกองบิน 1 ซึ่งเป็นหน่วยบินรบหลักที่สำคัญที่สุดของกองทัพอากาศ

¹⁶Bunbongkarn, The Military in...., p. 18.

และฝ่ายรัฐบาลได้ใช้สถานีวิทยของทหารอากาศ ที่กองบิน 1 เป็นศูนย์กลางในการกระจายข่าวสาร และออกแถลงการณ์ต่าง ๆ จนทำให้สามารถรักษาสถานการณ์ให้กลับมาเป็นผลดีต่อรัฐบาลได้ มีการติดต่ออย่างมีประสิทธิภาพกับกองบัญชาการกองทัพอากาศที่ดอนเมือง ให้ใช้เครื่องบินที่ประจำการอยู่ปฏิบัติภารกิจจิตวิทยาต่อประชาชน ตอบโต้ฝ่ายคณะปฏิวัติอย่างได้ผลดี หลังจากเหตุการณ์ในครั้งนี้นักกองทัพบกซึ่งเป็นเสมือนแกนหลักของการปฏิวัติและการต่อต้านการปฏิวัติได้มองเห็นความสำคัญของกองทัพอากาศในฐานะอำนาจที่ไม่สามารถละเลยได้

เมื่อสถานการณ์กลับสู่ภาวะปกติแล้ว พล.ต.อาทิตย์ กำลังเอก ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพอากาศที่ 1 ครองยศ พลโท ซึ่งควบคุมกองกำลังกองทัพบกทั้งหมดในภาคกลางและกรุงเทพฯ ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่คัมภูทธศาสตร์ที่สำคัญของกองทัพบกและเป็นที่รู้จักกันว่า บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนี้จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในโอกาสต่อ ๆ ไป นั่นเอง พล.อ.อาทิตย์ ได้รับเลือกให้เป็น "คนไทยตัวอย่าง" โดยการจัดของมูลนิธิสายใจไทย รางวัลนี้เป็นสิ่งที่น่า พล.อ.อาทิตย์ เข้าไปใกล้ขีดราชวงศ์มากขึ้น และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนไทยโดยทั่วไป¹⁷

ด้วยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ พล.อ.อาทิตย์ ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในกองทัพบกภายในเวลาอันรวดเร็ว กล่าวคือ ใน 5 เดือนต่อมาได้เลื่อนยศเป็น พล.อ. ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และยังคงดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพอากาศที่ 1 อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ถือได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญมากที่สุดในกองทัพบก เมื่อ พล.อ.ประยุทธ จารุมณี ผู้บัญชาการทหารบก เกษียณอายุราชการในปี 1982 พล.อ.อาทิตย์ จึงได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกสืบแทน ต่อมาในปี 1983 เมื่อ พล.อ.สายหยุด เกิดผล เกษียณอายุราชการ พล.อ.อาทิตย์ ยังได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย นับเป็นบุคคลที่มีอำนาจสูงสุดในกองทัพบกไทย ในช่วงเวลานั้น¹⁸

¹⁷Bunbongkarn, *The Military in.....*, p. 19.

¹⁸Ibid., p. 20.

ความสัมพันธ์ของ พล.อ.อาทิตย์ฯ กับผู้นำทางการเมืองและการทหาร

ความสัมพันธ์ระหว่าง พล.อ.เปรม ๗ และ พล.อ.อาทิตย์ ๗ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 1-3 เมษายน 1981 เป็นไปในลักษณะดีมาก พล.อ.อาทิตย์ ๗ และนายทหารระดับสูงของกองทัพได้แสดงเจตนาอย่างแน่วแน่ ในการสนับสนุนความเป็นผู้นำทางการเมืองของ พล.อ.เปรม ๗ การเป็นฐานอำนาจทางการเมืองให้พล.อ.เปรมฯ ในฐานะนายกรัฐมนตรีของผู้นำทหารนั้น เท่ากับเป็นการยืนยันถึงความมั่นคงทางการเมืองของรัฐบาลและผลประโยชน์ของสถาบันทหารด้วย กองทัพอากาศได้การนำของ พล.อ.อาทิตย์ฯ ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่า จะยอมรับแต่เฉพาะนายกรัฐมนตรีที่ชื่อ พล.อ.เปรมฯ เท่านั้น และจะให้การสนับสนุนส่งเสริมรัฐบาลเป็นอย่างดีตราบเท่าที่ พล.อ.เปรมฯ ยังเป็นผู้นำรัฐบาลขณะนั้น ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกองทัพและผู้นำรัฐบาลยังเห็นได้จากการแสดงออกของ พล.อ.อาทิตย์ฯ ในหลาย ๆ โอกาส เช่น การแสดงเจตนาอย่างเต็มที่ว่าจะเป็นผู้รักษาความสงบของบ้านเมืองและยืนยันจะไม่ยอมให้เกิดการเคลื่อนไหวใด ๆ เพื่อต่อต้านรัฐบาลได้ การแสดงเจตนาเช่นนี้ของฝ่ายทหารเท่ากับเน้นให้เห็นว่าในระยะเวลาอัน บพบาทและอำนาจของทหารในสังคมการเมืองการปกครองของไทยมีอยู่สูงมากกว่าสถาบันอื่น ในฐานะที่เป็นหลักประกันของรัฐบาล¹⁹

ในขณะที่ความต้องการที่จะพัฒนากองทัพให้ทันสมัย และภัยคุกคามจากเวียดนามทางตะวันออก เป็นภัยคุกคามหลักที่ไทยเผชิญอยู่โดยตรง เป็นช่วงเดียวกับที่กองทัพอากาศต้องการซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 เข้าประจำการในกองทัพ ในขณะนั้นผู้ดำรงตำแหน่งบัญชาการทหารอากาศ คือ พล.อ.อ.ประพันธ์ ฐูปะเตมิย์ (1983-1987) ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นเตรียมทหารบก รุ่น 5 ของ พล.อ.อาทิตย์ กาลังเอก ผู้กำลังมีบทบาทสำคัญอยู่ในกองทัพขณะนั้น นอกจากการเป็นเพื่อนร่วมรุ่นกันแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทหารทั้งสองยังเห็นได้จากบทบาทของ พล.อ.อาทิตย์ กาลังเอก ในการสนับสนุนการขึ้นดำรงตำแหน่งบัญชาการทหารอากาศของ พล.อ.อ.ประพันธ์ ฐูปะเตมิย์ ในเดือนเมษายน 1983 ภายหลังจากเสียชีวิตอย่างกะทันหันของ พล.อ.อ.ทะแก๊ว สุชีลวรรณ ผู้บัญชาการทหารอากาศคนก่อน โดยที่ยังไม่มีการคัดเลือกบุคคลที่จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งต่อไป ในขณะนั้นผู้ที่อยู่ใน

¹⁹Bunbongkarn, *The Military in.....*, pp.40-41.

ชายที่เหมาะสมต่อการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารอากาศมี 2 คน คือ พล.อ.อ.ประพันธ์
 ฐปะเทมีย์ รองผู้บัญชาการทหารอากาศ และ พล.อ.อ.อรุณ พร้อมเทพ เสนาธิการทหาร
 อากาศ แต่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากในหมู่นักวิชาการ นักวิชาการทหาร นักการ
 เมือง และสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ว่า การที่ พล.อ.อ.ประพันธ์ ฯ ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่ง
 ผู้บัญชาการทหารอากาศในที่สุดนั้น นอกจากความเหมาะสมในด้านความรู้ ความสามารถ
 ประสบการณ์ปฏิบัติงานในตำแหน่งสำคัญ ฯ ซึ่งทั้ง 2 ท่านมีอยู่อย่างเท่า ๆ กันแล้ว เหตุผล
 สำคัญนอกเหนือจากนี้ก็คือ การที่ พล.อ.อ.ประพันธ์ ฯ เป็นเพื่อนรุ่นเดียวกับ พล.อ.
 อาทิตย์ ฯ และมีความใกล้ชิดสนิทสนมมากกว่า พล.อ.อ.อรุณ ฯ ทำให้มีการมองว่า อาจ
 เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการยอมรับนับถือในความรู้ความสามารถ ในการพิจารณาปัญหา
 ต่าง ๆ มีความคิดเห็นไปในแนวเดียวกัน และมีความเชื่อถือไว้วางใจ รู้จักนิสัยใจคอและ
 ร่วมมือกันได้มากกว่า แรงสนับสนุนจาก พล.อ.อาทิตย์ ฯ จึงมีส่วนผลักดันสำคัญในการ
 ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารอากาศของ พล.อ.อ.ประพันธ์ ings เพราะ พล.อ.อาทิตย์
 เป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมืองสูงมาก และมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับ พล.อ.เปรม ฯ ผู้
 ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นอย่างดีในฐานะที่เคย
 เป็นลูกน้องที่ใกล้ชิดและยังได้เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันในวิกฤตการณ์ครั้งสำคัญ ฯ ต่าง ๆ
 จึงเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจในการเสนอความคิดเห็นในช่วงเวลานั้น เนื่อง
 จากตำแหน่งผู้บัญชาการเหล่าทัพ เป็นตำแหน่งข้าราชการประจำระดับสูงสุด การแต่งตั้งจึง
 ต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทหารในระดับสูงอื่น ๆ ด้วย คือ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และนายกรัฐมนตรี ตามลำดับชั้น แม้ว่าในขณะนั้น ผู้
 บัญชาการทหารสูงสุด คือ พล.อ.สายหยุด เกิดผล แต่ดูเหมือนว่าบทบาทและอำนาจที่แท้
 จริงในกองทัพมีอยู่ในตัว พล.อ.อาทิตย์ ฯ ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คุมกำลัง
 อย่างแท้จริงมากกว่า ดังนั้นเสียงสนับสนุนของผู้บัญชาการทหารบก จึงสามารถโน้มน้าวทำ
 ความเข้าใจกับฝ่ายทหารและผู้นำหน่วยงานด้านความมั่นคงและป้องกันประเทศในระดับสูง
 ได้มากกว่า นอกเหนือจากการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ที่ดีของนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารบก
 (และผู้บัญชาการทหารสูงสุดในเวลาต่อมา) เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ความคิดในการ
 พัฒนากองทัพ และความคิดเกี่ยวกับภัยคุกคามถูกมองไปในทางเดียวกัน ประกอบกับรัฐมนตรี
 ช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมในขณะนั้น คือ พล.อ.อ.พะเนียง กานตรัตน์ เป็นผู้ที่เคย

คำร้องตำแหน่งผู้บัญชาการทหารอากาศมาก่อน จึงทำให้เข้าใจความจำเป็นและความต้องการที่ฝ่ายกองทัพเสนอขึ้นมาให้พิจารณาความสัมพันธ์ดังกล่าวมานี้ น่าจะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้โครงการซื้อเครื่องบิน เอพ-16 ได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

จากสมมุติฐานที่ว่า "การตัดสินใจซื้อเครื่องบิน เอพ-16 นั้น มีปัจจัยที่กำหนดคือแนวความคิดของผู้มีอำนาจเกี่ยวกับความต้องการของระบบป้องกันประเทศของไทย" นั้น ได้มีการศึกษาถึงแนวความคิดของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มีอำนาจหน้าที่ในด้านนี้ไว้แบบที่ 3 แล้ว และเมื่อศึกษาถึงบทบาททางการเมืองการทหารของบุคคลดังกล่าวในขณะนั้น ทำให้เห็นว่า ส่วนหนึ่งที่มีการตัดสินใจซื้อเครื่องบิน เอพ-16 เกิดขึ้นได้นอกจากเหตุผลที่เหมาะสมเกี่ยวกับภัยคุกคามและการพัฒนากองทัพให้ทันสมัยแล้ว ก็คือบทบาททางการเมืองและการทหารที่มีอยู่อย่างสูงของผู้มีแนวความคิดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก ซึ่งมีบทบาททางการเมืองการทหารสูงมากในขณะนั้นในฐานะผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนคร ฐานะทางการเมืองอื่น ๆ และบทบาทที่เกิดจากการมี "บารมี" ส่วนตัว รวมทั้งเป็นผู้ที่ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ให้ความเกรงใจและเชื่อถือไว้วางใจ เป็นผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการผลักดัน จึงทำให้กรณีซื้อเครื่องบิน เอพ-16 สามารถผ่านพ้นจากอุปสรรคต่าง ๆ มาได้ จนประสบความสำเร็จในที่สุด

พล.อ.อาทิตย์ ฯ ได้แสดงออกอย่างแน่วแน่ถึงความต้องการซื้อเครื่องบิน เอพ-16 ให้กับกองทัพอากาศ การแสดงจุดประสงค์อย่างเต็มที่ การสนับสนุนและต่อสู้ให้กับกองทัพอากาศ ในเรื่องนี้น่าจะมีผลมาจากการที่ พล.อ.อาทิตย์ ฯ จบการศึกษาทางทหารในระดับสูงจากสถาบันกองทัพอากาศ คือ วิทยาลัยการทัพอากาศ รุ่นที่ 5 โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาในสถาบันใด ๆ ก็ตาม ผู้ศึกษาย่อมจะซึมซับทั้งความรู้ด้านวิชาการ และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง ความเป็นหมู่เป็นเหล่ากับสถาบันการศึกษานั้น ๆ เอาไว้ด้วย สถาบันการศึกษาจึงมีส่วนในการกำหนดแนวความคิด ความเข้าใจของบุคคลอย่างมาก²⁰ การที่ พล.อ.อาทิตย์ ฯ ได้รับการอบรมในบางหลักสูตรจากสถาบันของกองทัพอากาศทำให้เข้าใจถึงความ

²⁰Dongherty & Pfaltgraff, *Contending Theories....*, p.

ต้องการและปัญหาที่กองทัพอากาศประสพได้ดีกว่าบุคคลอื่น ๆ ในกองทัพบก การที่เคยคุกคลีเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพในช้วงเวลาหนึ่ง ทำให้รู้ถึงความสำคัญและวิทยาการของกำลังทางอากาศในการป้องกันประเทศว่า ' ในปัจจุบันวิทยาการสมัยใหม่ได้เจริญก้าวหน้าไปมาก อากาศทางอากาศ ปฏิบัติการทางอากาศ เป็นพลังอำนาจซึ่งเป็นเงื่อนไขของความมั่นคงแห่งชาติ การใช้กำลังทางอากาศก่อให้เกิดผลที่แน่นอนกว่า ชัดเจนกว่า มีอานุภาพในการทำลายสูง ประสิทธิภาพและความสามารถที่สร้างผลดีในเรื่องของการป้องปราม ในการป้องกันอาวุธรุกราน ในการต่อรอง เป็นหลักประกันอันสำคัญในการรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพและความมั่นคงของชาติได้ การมีความรู้ในหลักวิชาเกี่ยวกับกองทัพอากาศมีผลให้ พล.อ. อาทิตย์ฯ มีความเข้าใจในความต้องการและการดำเนินการด้านต่าง ๆ ของกองทัพอากาศ และมีความเห็นเช่นเดียวกับศูนย์บัญชาการทหารอากาศในขณะนั้น ดังเห็นได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 แล้วว่า กองทัพอากาศมีความล่าช้ามาก มีแต่เครื่องบินเก่า และระบบอาวุธที่ล้าสมัย จำเป็นจะต้องพัฒนาให้เท่าเทียมกับประเทศอื่น ๆ ให้มีระบบอาวุธที่ทันสมัยเหมือน ๆ กับประเทศอื่น ๆ และจากการเลือกแบบเครื่องบินต่าง ๆ แล้ว ก็มีความเห็นว่า เครื่องบิน เอฟ-16 มีความเหมาะสมต่อการนำเข้ามาประจำการในกองทัพอากาศมากที่สุด

นอกจากนี้แล้ว การศึกษาในสถาบันของกองทัพอากาศนั้น พล.อ. อาทิตย์ฯ ยังเป็นเพื่อนนักเรียนนายทหารวิทยาลัยการทัพอากาศ รุ่นเดียวกับ พล.อ.อ. ประพันธ์ฯ ด้วยการที่มีโอกาสได้ศึกษาด้วยกัน และมีประสบการณ์ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง จึงทำให้เกิดความเชื่อถือหรือเรียกว่า "เชื่อมือ" กันมากขึ้น และยอมรับในความรู้ความสามารถกันเรื่อยมา เมื่อ พล.อ.อ. ประพันธ์ฯ มีความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการสูงขึ้น มีชื่อเสียงในเรื่องความเป็นคนเก่ง เป็นนักเรียนสอบได้ที่ 1 ของเสนาธิการทหารอากาศรุ่นที่ 5 มีประวัติการศึกษาอื่น ๆ ดีเด่นมาตลอดทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งประวัติการทำงานที่ดีและมีความซื่อสัตย์สุจริต พล.อ. อาทิตย์ฯ เองก็มีความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการสูงขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน จนเมื่อเป็นศูนย์บัญชาการทหารสูงสุด เป็นผู้ที่ต้องบังคับบัญชา และจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือในการทำงานจากทั้ง 3 เหล่าทัพ ทำให้ พล.อ. อาทิตย์ฯ เห็นว่า การมีเพื่อนซึ่ง "รู้มือ" คุ้นสัจใจคอยมาตั้งแต่แรก มาทำงานร่วมกัน จึงน่าจะเกิดผลดีในการร่วมมือโดยไม่เกิดความขัดแย้ง เนื่องจากมีความนับถือซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้ว

นอกเหนือไปจากความยอมรับนับถือในตัว พล.อ.อ.ประพันธ์ ฯ แล้ว ในด้านของ พล.อ.อ.ประพันธ์ ฯ เอง ได้แสดงออกถึงการให้ความสำคัญกับ พล.อ.อาทิตย์ ฯ ซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชาในขณะนั้นเป็นอย่างมาก มีการปรึกษาหารือและแสดงความคิดเห็นในการซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 ให้พิจารณา และเมื่อ พล.อ.อาทิตย์ ฯ ให้ความเห็นชอบด้วย เรื่องนี้ก็นับเป็นเรื่องของผู้บัญชาการทหารสูงสุดนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เป็นการให้ความสำคัญและให้เกียรติกับ พล.อ.อาทิตย์ ฯ สร้างความสำนึกให้ตระหนักว่าเป็นภาระของท่านโดยตรงและต้องเป็นตัวแทนเท่านั้น จึงจะทำให้ทุกอย่างสำเร็จลุล่วงไปได้ การให้ความสำคัญหรือสร้างความรู้สึกว่าผู้ใดมีความสำคัญมากที่สุดแต่เพียงผู้เดียว ผู้ใดที่มีความรับผิดชอบโดยตรงในเรื่องที่มีความสำคัญเร่งด่วนที่ต้องรีบทำให้เสร็จ โดยให้ความรู้สึกนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงแล้ว เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่ที่ตนจะต้องทำอย่างเต็มที่ให้บรรลุผลสำเร็จ เพื่อสร้างความเชื่อถือในตัวเองให้คงมีอยู่ตลอดไป

จากเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ จึงทำให้ พล.อ.อาทิตย์ ฯ เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 อย่างเต็มที่ ประกอบกับที่ พล.อ.อาทิตย์ ฯ มีอำนาจทางการทหารและการเมืองสูงมากในขณะนั้น ทำให้สามารถผลักดันเรื่องนี้ไปสู่จุดหมายที่ต้องการได้ จากความรู้สึกเชื่อถือในความคิดและการตัดสินใจของผู้บัญชาการทหารอากาศ และความรู้ว่าเป็นภาระของผู้บัญชาการทหารสูงสุดในฐานะที่เป็นผู้นำสูงสุดของกองทัพโดยเฉพาะ ทำให้ พล.อ.อาทิตย์ ฯ มีความเชื่อถือในสิ่งที่ผู้บัญชาการทหารอากาศเสนอแนะพร้อมทั้งให้การสนับสนุน ต่อสู้อย่างเต็มที่เพื่อให้เรื่องนี้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมา และสำเร็จลุล่วงไปได้ในที่สุด

การยืนยันการซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 ของไทย

สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าผู้นำทางทหารได้ให้ความสำคัญกับการซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 มาก อีกประการหนึ่งก็คือการไปเยือนสหรัฐอเมริกาของ พล.อ.อาทิตย์ ฯ ในเดือนสิงหาคม 1983 เพราะนอกจากจะเป็นการไปเยือนในฐานะผู้บัญชาการทหารบกแล้ว ยังเป็นการไปเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลให้กับกองทัพอากาศในเรื่องความเป็นไปได้ในการซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 ด้วย ตั้งแต่เดือนธันวาคม 1983 ผู้นำฝ่ายทหารของไทย นับตั้งแต่รัฐมนตรี และรัฐมนตรี-

ช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารอากาศ ได้แสดงความเห็นอย่างเป็นทางการว่า กองทัพอากาศมีความต้องการเครื่องบิน เอฟ-16 อย่างจริงจัง ความเคลื่อนไหวอีกประการหนึ่งของความพยายามอย่างจริงจังก็คือ การที่ พล.อ. อาทิตย์ ๑ ในฐานะ ผบ.ทบ. และ ผบ.สส. เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาอีกครั้งในเดือนมกราคม 1984 ติดตามด้วยการที่ พล.อ.เปรมฯ และคณะเดินทางไปเยือนสหรัฐ-อเมริกาอีก ในเดือนเมษายนปีเดียวกัน²¹

การเดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาของ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งฐานะนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม การเดินทางของ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด เท่ากับเป็นการแสดงเจตจำนงอย่างแท้จริงและมุ่งมั่น ในความต้องการซื้อเครื่องบินดังกล่าว เป็นการย้ำเจตนารมณ์ให้สหรัฐอเมริกามีความมั่นใจว่าผู้นำระดับสูงสุดมีความเห็นชอบและเท่ากับเป็นการยืนยันว่าสามารถจะรับภาระค่าใช้จ่าย การบำรุงรักษาและการใช้งานของเครื่องบินได้ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าบุคคลระดับสูงเหล่านี้เห็นความสำคัญอย่างแท้จริงของภัยคุกคามที่กำลังประสบ และมีความต้องการอาวุธเหล่านี้อย่างยิ่ง การที่บุคคลผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงในการเมืองและการทหารของไทย ได้นำตัวเข้าไปมีบทบาทอย่างเต็มที่ในเรื่องนี้ เท่ากับเป็นการใช้อำนาจที่ตนมีอยู่ในการต่อรองในการประกัน ใช้ฐานะและบทบาทของตนในการซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 จากสหรัฐอเมริกา เป็นการเพิ่มความเชื่อถือให้กับผู้ขาย ให้รู้สึกว่าคุณซื้อได้มีการลงทุนลงแรงอย่างเต็มที่ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้การซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 ที่สหรัฐอเมริกาไม่มีนโยบายจะขายให้กับประเทศไทยและประเทศโลกที่ 3 อื่น ๆ เลยนั้น เป็นความจริงขึ้นมาได้ในที่สุด

การแสดงความต้องการซื้ออย่างจริงจังของฝ่ายทหาร ยังเห็นได้จากการดำเนินการในระดับต่าง ๆ มีการดำเนินการในระดับหน่วยเหนือ คือผ่านกองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม จนถึงระดับรัฐบาล มีการเชิญผู้บัญชาการทหารสูงสุดไปตรวจเยี่ยมกองทัพอากาศและบรรยายสรุปเกี่ยวกับความต้องการและความจำเป็นที่ต้องมีเครื่องบินดังกล่าว มีการดำเนินการขอรับการสนับสนุนทางด้านการเมืองภายในประเทศ ได้แก่ การ

²¹ทองปราชญ์ พันแสง, "เอฟ-16 เศรษฐีอนาถา", มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2311 (3/200) อาทิตย์ที่ 1 กรกฎาคม 2527, หน้า 15.27.

เรียนเชิญคณะกรรมการอาหารการทหารรัฐสภาเข้าเยี่ยมชมกองทัพอากาศและฟังบรรยายสรุปเกี่ยวกับการพัฒนากองทัพและการซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 เป็นต้น (ดูรายละเอียดในผนวก ก. "การดำเนินการในระดับหน่วยเหนือ" และ "การขอรับการสนับสนุนทางด้านการเมืองภายในประเทศ")

การดำเนินการในระดับรัฐบาลและด้านต่างประเทศนั้น ฝ่ายไทยทั้งในระดับกองทัพ และรัฐบาลได้ยืนยันการขอซื้อเครื่องบิน เอฟ-16 อย่างไม่เปลี่ยนแปลง เห็นได้จากการมีจดหมายยืนยันเจตนาที่แน่วแน่ของนายกรัฐมนตรีไปถึงประธานาธิบดีเรแกน แห่งสหรัฐอเมริกา รวมทั้งการที่กองทัพอากาศได้ทำหนังสือในนามผู้บัญชาการทหารอากาศถึงกองทัพอากาศ-สหรัฐอเมริกา เมื่อเดือน กรกฎาคม 1984 ยืนยันการจัดหาเครื่องบิน เอฟ-16 อย่างแน่นอน กองบัญชาการทหารสูงสุดได้แจ้งให้กระทรวงการต่างประเทศทราบถึงการยืนยันการจัดหาเครื่องบินแบบ เอฟ-16 ของกองทัพไทยเพื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จะได้นำไปเจรจาเป็นการส่วนตัวกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐ เมื่อ กรกฎาคม 1984 เพื่อขอให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกา อนุมัติการขายเครื่องบิน เอฟ-16 ให้กับประเทศไทย นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรียังให้มีสารถึง ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เมื่อ 9 สิงหาคม 1984 เพื่อยืนยันว่ากองทัพไทยมีความมั่นใจว่าเครื่องบิน เอฟ-16 เป็นเครื่องบินที่เหมาะสมที่สุดสำหรับกองทัพไทยที่จะจัดหามาประจำการ จึงขอให้ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาสนับสนุนการจัดหาเครื่องบิน เอฟ-16 ให้กับประเทศไทยด้วย ซึ่งประธานาธิบดีสหรัฐได้ส่งสารตอบมาว่ายินดีที่จะสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าว (ดูรายละเอียดในผนวก ก. "การดำเนินการระดับรัฐบาลและด้านต่างประเทศ")²²

จะเห็นได้ว่า การดำเนินการที่แสดงออกถึงเจตนาอันแน่วแน่ของรัฐบาลกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหมและกองทัพอากาศ การที่สถาบันทหารได้รับการยอมรับว่าเป็นสถาบันที่มีบทบาททางการเมืองอย่างสูงสุด รวมทั้งความสัมพันธ์ที่ดีกันของทั้งผู้นำทหารและผู้นำรัฐบาล ทำให้การดำเนินการในเรื่องนี้ได้รับความร่วมมือจากทุก

²² กองทัพอากาศ, เอฟ-16 กับความมั่นคงของประเทศไทย, หน้า 12-15.

หน่วยงานเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะผู้ที่ "ออกโรง" อย่างเต็มตัว เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลสำคัญ เป็นบุคคลที่นอกจากจะมีอำนาจเพราะฐานะที่ถูกต้องตามกฎหมาย คือ การเป็นผู้นำเหล่าทัพและรัฐบาลแล้วยังอาจจะเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับในอำนาจ โดยไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายบังคับ นั่นคือ ความมี "บารมี" ซึ่งมีอยู่มากในสังคมไทย แต่โดยสรุปก็คือ เป็นอำนาจและบทบาทที่มีอยู่จริงในสังคม จึงทำให้แนวความคิดและข้อเสนอของบุคคลเหล่านี้มีการดำเนินการอย่างเต็มที่และจริงจังจนบรรลุผลสำเร็จในที่สุด

อีกประการหนึ่งอาจพิจารณาได้ว่า สาเหตุของการแทรกแซงทางการเมืองของทหารในประเทศกำลังพัฒนาตามความคิดของ Fred R. von der Mehden²³ คือ การที่กลุ่มทหารใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงรัฐบาลพลเรือน โดยพยายามจูงใจ อ้างเหตุผลให้รัฐบาลพลเรือนคล้อยตามและปฏิบัติตามความประสงค์ของฝ่ายทหาร พฤติกรรมการเมืองแบบนี้กลุ่มทหารเท่านั้นที่จะทำได้ในประเทศกำลังพัฒนา และที่สำคัญ คือ การที่กลุ่มทหารเป็นองค์การควบคุม "เครื่องมือการใช้อำนาจ" จึงทำให้ทหารมีอิทธิพลเหนือฝ่ายอื่น ๆ

สรุป

ในเรื่องการตัดสินใจซื้อเครื่องบินเอฟ-16 นี้ จึงเท่ากับมีปัจจัยที่เกื้อหนุนหลายด้าน นอกเหนือไปจากแนวความคิดในการพัฒนากองทัพ และแนวการมองภัยคุกคาม ซึ่งนำไปสู่การซื้ออาวุธทันสมัย นอกเหนือไปจากกระบวนการของระบบราชการแล้ว การแสดงตัวอย่างเต็มที่ในความต้องการซื้อเครื่องบินของผู้นำระดับสูงทั้งด้านการเมือง การทหาร ทั้งที่แสดงในประเทศและแสดงให้ต่างประเทศเห็น จึงเป็นการพิสูจน์เจตนาที่จริงจังเป็นประการสำคัญ และทำให้การดำเนินการต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จได้ นอกเหนือจากการแสดงความตั้งใจจริงแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้นำทางทหารมีบทบาทและมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้นำทางการเมืองเป็นอย่างดี ทำให้การมองปัญหาและการตัดสินใจปัญหาใช้หลักการแบบเดียวกัน คือ ใช้ตรรกทางการเมืองเป็นหลักสำคัญ ทำให้การตัดสินใจ

²³Fred R. von der Mehden, Political of Developing Nations (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1964), p. 97.

ข้อเรียกร้องได้รับความร่วมมือในการดำเนินการเพื่อไปถึงจุดมุ่งหมาย ได้รับการเอาใจใส่ติดตามเรื่องอย่างใกล้ชิด และมีการดำเนินการอย่างเต็มที่และจริงจัง

การตัดสินใจในเรื่องนี้ชี้ให้เห็นอีกอย่างหนึ่งว่า การตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐแล้ว ผู้มีอำนาจที่จะตัดสินใจได้จริง จะต้องเป็นเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่ทำงานในหน่วยงานของรัฐเท่านั้น จะเห็นประชาชนทั่วไปหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเอกชนไม่ได้ ไม่ว่าจะมีความรู้หรืออิทธิพลเท่าใดก็ตาม ไม่สามารถจะทำการตัดสินใจได้²⁴ ในเรื่องนี้บุคคลผู้เป็นเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานซึ่งมีบทบาทสำคัญทางการเมือง และถือเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลสูงสุดสถาบันหนึ่ง ในการพิจารณาความต้องการของรัฐด้านความมั่นคง นั่นคือ สถาบันทหาร จึงเป็นไปได้ว่า เพราะเหตุผลนี้เช่นกันที่ทำให้แนวความคิดของบุคคลเหล่านั้น ได้รับการยอมรับ และได้รับการดำเนินการจนบรรลุความสำเร็จได้.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ Snyder, Contemporary Theory....., pp. 159-160.